

Анатоль Вахнянин.
СПОМИНИ З ЖИТТЯ.
(Посмертне видання)¹.

СПОМИНИ З ЖИТТЯ

Передаю руській публіці спомини бл. п. Анатолія Вахнянина. Писав їх покійний на мою просьбу. Багато подробиць пригадував покійному рідний брат, проф. Іван. В маю 1907 перебували вони оба в Карльсбаді, перший для товариства жінки, а другий для лічення. Там почав писати покійний свої спомини, а продовжував свою працю в місяці серпня 1907 р. в Спасові, в домі о. Тита Ковальського та не закидав її у Львові перед ненадійною смертю. Не довелося покійному докінчити почату роботу, не довелося вигладити оповідання. Полишився начерк, який видаю друком, бо і він розказує нам багато такого, про що ми, молодші, не знаємо, а що було би навіки пропало, хоч би тому, що охочих до списування мемуарів в нас небагато. Оповідання міщу без змін. При кінці подам деякі замітки з сучасних видань, на які покійний покликуювався, а які доповнять в дечім спомини. Не помину також деяких листів покійного, що рівно ж в не однім зілюструють його життя та працю, працю дуже широку і запопадливу.

К[ирило]. С[тудинський].

¹ Друкується за виданням під редакцією Кирила Студинського, що побачило світ у Львові 1908 року в друкарні В. А. Шийковського.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

I.

Мої родичі вислали мене до школи в вересні 1847 році до Перемишля, де була т. зв. Hauptschule (Головна чотирикласова нормальна школа) з німецькою викладовою мовою. Позаяк мешкав я у мого вуйка Круліха², секретаря (der Kreishauptmansehaft) окружного староства (старостою в Перемишли був тоді Саар (Saar)), то мене посаджено в школі в першій лавці на краю і як стій заправлено до науки німецької мови на т. званім Fibel³-ю. Після тогочасної дидактики при кожнім фіблю була рогова «сказівка», якою треба було вказувати на ті німецькі букви, які проголошував учитель Срочка, убраний в зеленкуватий урядничий мундир з синіми викладами. З сеї науки виніс я у першім півроці стільки знання, що при класифікації одержав я повну другу клясу. В другім півроці мав я вже першу клясу, в слід за чим переведено мене вже з т. зв. штауби (Stube) до 1 кляси. З сього року лишився мені в пам'яті похорон еп. Снігурського в хвилі, коли домовину його виношено з старої єпископської палати до церкви. Відтак тямлю і те, що на Трьох святителів, вийшовши зі школи і з'ївши хліба з маслом на друге снідання, я, за намовою мого старшого о 1¹/₂ року брата Кліма, здезертирував зі школи домів, до Сіняви, щоби в мами попоїсти печених пирогів із маком. У двійку пустилися ми о 11 год. рано в дорогу, а десь під вечір опинилися в Муніні в корчмі під Ярославом на нічліг, не маючи при душі ні одного дудка, ні одного простого кранцаря. У коршмі в Муніні застали ми багато селян в добрім духовім настрою. Там вперше почув я слово «консти-

² Круліх мав за жінку Анну Veith, природну сестру моєї матери Кароліни. В них була донька Франя і два сини, Густав і Отто, які опинилися відтак у війську (прим. автора).

³ Буквар (нім.).

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

туція» (11.2.1848), про яку, видно, ішли вже вісти. Якийсь селянин, розпитавши нас, звідки ми і куди мандруємо, дав нам закусити хліба, якого шкірку натер часником. Була се знаменита страва для порожнього шлунка. Корчмар (жид), знаючи, мабуть, що ми попівські діти, рішився нас переночувати. І вже приніс для сонних в'язанку сіна, щоби постелити нам під широким столом посеред хати, коли нечаянно в дверях корчми ми побачили вусатого поліціанта в синім мундирі, а за його плечима рідного вуйка (брата мами) Вільгельма Veith'a, що вибрався в погоню за дезертирами per Extrapost. Поліцай поцілував мене в лице, випровадив нас із корчми, а вуйко дав нам відтак на дворі по гостинцеві (легкою рукою) понижче німецьких кабатиків, у які тоді школярів убирано. По повороті до Перемишля всаджено нас на кілька днів до ліжка, небавом приїхали й родичі, привізши з собою смачні пироги з маком. За утечу на нас не гримано, лише батько мусив за Extra-пошту заплатити 26 шайних⁴ гульденів. (На срібного гульдена йшло 1½ Schein-их гульденів вартости по 24 кр.). По повороті ми дізналися, що за нами не лише глядали по всіх усядах (навіть по кльоаках⁵ у шкільнім будинку), але що з наказу старости навіть поліцай вибубнював по місті (по-польськи): «Oznajmuje się każdemu, że dwa chłopcy zginęli!»⁶ Утечу нашу викрито однако ж аж при помочи жовніра, що стояв на варті в сім часі перед нашою кам'яницею, де на першій поверсі мешкав від перем. полку Mazzucheli. Жовнір сей сказав, що два хлопці пішли о 11 год. дорогою з теперішньої Водної вулиці в напрямі до Сяну (до мосту).

Ось так сумно покінчилася наша Одісеяда. З сього року лишилося ще в моїй пам'яті проголошення конституції. Нам сказано, що увечері будуть «читати конституцію» в ринку. Ми з братом пішли увечері на ринок. Ринок був

⁴ Знецінені мідні монети.

⁵ Вбиральні.

⁶ Повідомляємо усіх, що два хлопці пропали (пол.).

ілюмінований, а на освітлених камінних сходах, що ведуть з ринку вгору, читано справді сю конституцію.

На ринку товпилася глота⁷ народу. Про конституцію я нічого не чув, знаю тільки, що вернув додому без шапки. А мали ми з братом, яко доляльні австрійські горожани, німецькі шапочки крою офіцерських шапочок, або так званих «штифтів» – молодих хлопців з «Stift-у», військового закладу, з котрого ті «штифтики» виходили на кадетів та офіцерів. «Stift» сей був уміщений в кам'яниці направо від поезуїтського костела (де містились військові магазини). Наші доляльні шапки хтось поздирав нам з голови, бо так веліла конституція. Натомість бачили ми пізніше по улицах старших людей або в конфедератках, або в баранкових шапках з занавісами, де містилися синьо-жовті кокарди. Небавом потім (в котрім місяці – не тямлю) явилися в Перемишли так звані руські «фрайкури» (Frei-Comp⁸). Військо пішло на Угорщину, а в Перемишли вербував старшу молодь до «фрайкурів» (в червоних мундирах) о. Йосиф Левицький (мабуть, тодішній капелян владики Гр. Яхимовича). У хаті вуйка Круліха почули ми, що на Угорщині є якась революція, хоча значення її ми не розуміли. Щодня приносив вуйко зі староства всякі вісти з боєвища, які то вісти привозили окремі післанці (штафети). У хаті були на переміну радість і сум, після того, які вісти приходили. Стара приятелька дому Круліхів, панна Броза, велика австрійська патріотка (з чорно-жовтими стяжками при капелюсі до лица), нераз плакала. Тоді ми здогадувалися, що нашим військам пішло круто. Чули ми також нераз як Круліх і Броза відказували на «полюсів» (поляків). Хто носив під той час вуса або навіть бороду, той вже не

⁷ Скупчення народу, натовп (діал.).

⁸ Назва, що використовувалася для низки напіввійськових добровольчих формувань у XVIII–XX ст. Переважно фрайкорами називали полки місцевих добровольців. Найчастіше фрайкори були піхотними та кавалерійськими підрозділами.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

був лояльний⁹. Урядники мусили всі бути гарненько виголені. Дехто лише носив округ лица фаворити¹⁰.

В 1848 р. (не тямлю місяця, мабуть, було се вже літо) дано в Перемишли (в салі магістрату) перше руське театральне представлення, в яким грала донька старости Саарівна, мабуть, Клявдія Алексевиц і сини крилошанина Вітошинського (Янко, що був відтак секретарем найвищого трибуналу у Відни, і його брат Теофіль, пізніший лікар у Долині). Тямлю, що мене, яко малого росту гостя, висаджено на піч. Грано, мабуть, штуку «Козак і охотник».

В сім році переходили через Перемишль літом московські війська на Угорщину. В Круліха в кам'яниці на подвір'ю стояла воєнна каса на возі та при ній московські солдати. Одного недужого лічено на подвір'ю в сей спосіб, що фельчер обтулив недужому голову, відтак трубкою з рога, приложеною до голови, смоктаючи, натягнув йому гулю на голові, яку потім перерівав наохрест і з якої висмоктував опісля кров.

На феріях в Сіняві бачив я переходячих на Угорщину багато кінних московських полків. Попереду їхала музика на конях і співаки. На попівство заїхало їх так багато, що нашу худобу держали ми в поли, бо стайні і стодоли зайняла кіннота. Переїздили туди і черкеси. Гарні люди і гарно прибрані. Вони також стояли на попівстві, а в повороті не одного з них не стало. (А ті самі вертали через Сіняву).

⁹ Про се комічний спогад в «Зорі» №188 (прим. автора).

¹⁰ Тут: бакенбарди(діал.).

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

II.

В першій нормальній клясі (теперішній II-ій) учив мене той самий Срочка і якийсь Капусцінський. Нас щонеділі і свята ведено на латинську службу божу до францісканів. Наука в школі ішла заєдно по-німецьки, а крім того ми були зобов'язані виучитися напам'ять по-латині книжечку, з якої служилося до латинської служби божої (Ministrantura). Вона починалася: «Introito ad altarem Dei¹¹» (дальше не тямлю). Студенти служили парами по черзі. Коли нас впроваджено до костелу, всі мусили одразу ж приклякнути і клячати через всю службу божу. Учителі в мундирах стояли в бічних лавках. Хто зле (непрямо) клячав, а присідав або книжки під коліна клав (на камінний поміст), той міг дістати вже кілька різок у школі. На службу божу в неділю приходило військо. Тямлю статних гренадерів з Barenmutz-ами з жовтим гранатом на переді. Вони співали німецькі пісні в часі богослужіння: «Wir wefen uns darnieder vor Dir Gott Sabaott¹²». Для нас була це велика утіха, як такий гренадер, співаючи, до кожної самоголосної инакше складав свій великий рот, над котрим стирчали довженні наваксовані (часом і волоссям з коців наложені) вуса.

В другій клясі (тепер третій) учив нас Ревакович (vulgo Ревайко). Під ним училися ми вже польської граматики (самі правила). Страшна се була мука, а ще більша з граматикою німецькою (Sprachlehre), так званим Rechtsschreibungslehre¹³. Які слова пишуться з подвійним *a, z ae*, з двома *ff*, з *mit*¹⁴ *Schlingel-s*, з подвійними *s*, з *h* все-

¹¹ Вхід до вітваря Божого (латин.).

¹² Ми схиляємося перед тобою, Господи Саваофе! (нім.).

¹³ Вивчення ортографії (нім.).

¹⁴ З ковтаючим *S* (нім.).

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>